

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2540

เมืองจีนหลังยุคเติ้งเสี่ยวผิง

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

มรณกรรมของเติ้งเสี่ยวผิงเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2540 ก่อให้เกิดสภาวะความไม่แน่นอนทางการเมืองในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างมาก แม้ว่าในขณะนี้ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินจะเป็นเสมือนทายาททางการเมืองของเติ้งเสี่ยวผิง แต่ไม่เป็นที่แน่ชัดว่า เจียงเจ๋อหมินจะสามารถดำรงอำนาจทางการเมืองของตนไว้ได้

นับตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา เมื่อเติ้งเสี่ยวผิงเจ็บป่วยจนมิได้ปรากฏตัวต่อสาธารณชน วงวิชาการจีนศึกษาพากันจับตามองการเมืองจีนอย่างใกล้ชิด และศึกษาแนวโน้มของสถานการณ์ในประเทศจีน ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีนมิได้ก่อผลกระทบเฉพาะภายในประเทศเท่านั้น หากทว่ายังมีผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศอีกด้วย

เนื้อหาต่อไปนี้เป็นกรรวบรวมคำทำนายเกี่ยวกับทิศทางในอนาคตของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ทิศทางที่หนึ่ง ระบบเติ้งเสี่ยวผิงยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้ แม้จีนจะไม่มีผู้นำที่มีลักษณะดูจ ‘จักรพรรดิ’ เยี่ยงเหมาเจ๋อตุงและเติ้งเสี่ยวผิง แต่จะมีผู้นำร่วม (collective leadership) อันมีเจียงเจ๋อหมินและหลี่เผิงเป็นแกน โดยได้รับการหนุนช่วยจากกองทัพปลดแอกจีนจะมีการปกครองโดยแกนนำ หรือที่เรียกว่า Rule By Core แม้จะมีการแย่งอำนาจกันในระยะต้น แต่ถ้าแกนนำชุดที่เติ้งเสี่ยวผิงตั้งมากับมือยังคงมีความสมานฉันท์และผนึกกำลังในการต่อสู้กับกลุ่มอื่น ก็อาจรักษาอำนาจไว้ได้ กระนั้นก็ตาม คงต้องมีการโอนอ่อนผ่อนตามข้อเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีตั้งแต่กลุ่มที่ยึดมั่นในลัทธิมาร์กซ์-เลนิน-เหมา ไปจนถึงกลุ่มที่เรียกร้องประชาธิปไตย การโอนอ่อนผ่อนตามข้อเรียกร้องเหล่านี้ขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองของกลุ่มต่างๆ แนวทางเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบตลาด (market socialism) ซึ่งเติ้งเสี่ยวผิงวางพื้นฐานไว้ตั้งแต่ปี 2522 จะยังคงเป็นแนวทางพื้นฐานของเศรษฐกิจจีนต่อไป ยากที่จะหักเหเป็นอย่างอื่น

ไปได้ ในเมื่อประชาชนชาวจีนได้ล้มลงเสรีภาพทางเศรษฐกิจ และเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจกว่าแต่ก่อนมาก

ทิศทางที่สอง การล่มสลายของสาธารณประชาชนจีนดูจะเดียวกับสหภาพโซเวียต การล่มสลายนี้เกิดจากความอ่อนแอของรัฐบาลส่วนกลาง อันเป็นผลจากการแย่งชิงอำนาจในหมู่ผู้นำในส่วนกลาง โดยที่ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีอำนาจที่ชัดเจน ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่ยุค‘สี่ทันสมัย’เป็นต้นมา มีส่วนนำมาซึ่งความล่มสลายนี้ด้วย บรรดามณฑลริมขอบสมุทรแปซิฟิกซึ่งรุ่งเรืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ไม่ต้องพึ่งพิงรัฐบาลส่วนกลาง เนื่องจากมีการกระจายอำนาจทางการคลัง ความเป็นอิสระทางการคลังอาจนำไปสู่ความเป็นอิสระในทางการเมืองการปกครอง ทำที่สุด การล่มสลายยังเกิดจากปัญหาความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ในบางมณฑลโดยเฉพาะอย่างยิ่งทิเบต ชินเจียง และมกโกเลียในอีกด้วย การฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการอย่างแพร่หลายก็ดี ความแตกต่างในด้านฐานะเศรษฐกิจของประชาชนระหว่างมณฑลขอบสมุทรแปซิฟิกกับมณฑลที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ก็ดี การลุกฮือของชาวนาเป็นระลอกๆ อันเป็นผลจากความแร้นแค้นทางเศรษฐกิจก็ดี อาชญากรรมที่ปรากฏอย่างแพร่หลายก็ดี ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลส่วนกลางกับมณฑลที่รุ่งเรือง เนื่องจากรัฐบาลต้องการรวบอำนาจทางการคลังกลับเข้าสู่ส่วนกลางก็ดี เหล่านี้ล้วนมีส่วนสร้างความระส่ำระสายภายในประเทศ

ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคำทำนายในทิศทางนี้มักจะชี้ให้เห็นว่า คำทำนายนี้มองการณ์ร้ายมากเกินไป รัฐบาลกลางมิได้อ่อนแอดังที่วิเคราะห์ トラบเท่าที่กองทัพยังเข้มแข็งและยืนอยู่ข้างรัฐบาล ถึงมณฑลบางมณฑลจะแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง แต่การปลดผู้ว่าการมณฑลกวางตุ้งในปี 2534 สะท้อนให้เห็นอำนาจของรัฐบาลส่วนกลางในการแต่งตั้ง โยกย้าย และปลดข้าราชการระดับสูงในมณฑลต่างๆ นอกจากนี้ แม้จีนจะมีปัญหาความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ แต่มิได้รุนแรงเท่าสหภาพโซเวียตและยูโกสลาเวีย ในประการสำคัญ การแยกตัวเป็นอิสระของมณฑลต่างๆ ยากที่จะเป็นไปได้ หากต่างคนต่างตัดสินใจ เพราะต้องเผชิญกับการปราบปรามจากรัฐบาลส่วนกลาง

คำทำนายในทิศทางเดียวกันนี้ แต่ด้วยระดับความรุนแรงของสถานการณ์ที่ต่ำกว่า มองเห็นความระส่ำระสายในสังคมจีน อันเป็นผลจากฐานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำของชาวนา ซึ่งอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่โดยที่รัฐบาลส่วนกลางมิอาจควบคุมได้ การลุกฮือของชาวนา อาชญากรรมและการก่อการร้าย การกระด้างกระเดื่องของมณฑลบางมณฑล และการเป็นอัมพาตของระบบการเมืองการปกครอง ล้วนแล้วแต่อยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้

ทิศทางที่สาม การยึดอำนาจรัฐของกองทัพปลดแอกของประชาชน (People's Liberation Army = PLA) เมื่อไม่มีผู้นำคนหนึ่งคนใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดยึดกุมอำนาจทางการเมืองได้ กองทัพอาจกระโดดเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเสียเอง ระดับการแทรกแซงมีตั้งแต่การหนุนช่วยผู้นำคนหนึ่งคนใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดไปจนถึงการยึดอำนาจรัฐคู่เดียวกับการทำรัฐประหาร อย่างไรก็ตาม ความเป็นไปได้ที่กองทัพปลดแอกจะยึดอำนาจด้วยการทำรัฐประหารมีอยู่ไม่มาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้นำฝ่ายทหารในปัจจุบันมีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มต่างๆภายในกองทัพมีไม่มาก คำทำนายที่เป็นไปได้ก็คือ การที่กองทัพหนุนช่วยผู้นำบางคนหรือบางกลุ่ม โดยที่อาจเรียกร้องผลต่างตอบแทน ตลอดระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา เจียงเจ๋อหมินพยายามสร้างสัมพันธไมตรีกับผู้นำฝ่ายทหารและกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหารภายหลังจากที่เติ้งเสี่ยวผิงถึงแก่อสัญกรรมเพียง 2-3 วัน ผู้นำกองทัพก็ออกมาประกาศหนุนเจียงเจ๋อหมิน

ทิศทางที่สี่ การเดินแนวทางลัทธิอนุรักษนิยมสมัยใหม่ (Neo-Conservatism) คำทำนายในทิศทางนี้มองเห็นการเติบโตใหญ่ทางเศรษฐกิจและการเมืองของ ชนชั้นผู้ประกอบการอันประกอบด้วยลูกหลานผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งอาศัยอำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในจำนวนนี้รวมลูกหลานและคนใกล้ชิดของเติ้งเสี่ยวผิงด้วย คนกลุ่มนี้มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า Princelings ซึ่งสื่อความหมายในทางลบ เพราะเท่ากับเปรียบเทียบผู้นำพรรคประดุจ 'เจ้านาย' โดยที่ลูกหลานมีฐานะเป็น 'องค์ชาย' Princeling ในภาษาอังกฤษแปลว่า petty or insignificant prince ซึ่งอาจแปลว่า 'เจ้าเจ็ยว' ก็ได้ นายทุนขุนนาง (bureaucrat-capitalists) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาผู้จัดการ รัฐวิสาหกิจต่างๆจัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นผู้ประกอบการด้วย

ในปี 2537 กลุ่ม Princelings ออกหนังสือชื่อ *Viewing China Through a Third Eye* ตีพิมพ์ในมณฑลชานซี วาดให้เห็นภาพความไร้ชื่อไร้แปงของบ้านเมืองและความระส่ำระสายในสังคม พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอในการรักษาชื่อแป การรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ การรวมศูนย์อำนาจทางการคลัง รวมตลอดจนการรื้อฟื้นระบบคุณธรรมแบบขงจื้อ

การเดินแนวทางอนุรักษนิยมสมัยใหม่เป็นการเบี่ยงไปทางขวาของแนวทางเติ้งเสี่ยวผิง แนวทางนี้ต้องการเสริมอำนาจของรัฐบาลส่วนกลาง จึงต้องรวมศูนย์อำนาจด้านต่างๆเข้าสู่ส่วนกลาง ในขณะที่แนวทางสังคมนิยมแบบตลาดของเติ้งเสี่ยวผิงยอมให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการปกครอง รวมทั้งการกระจายอำนาจทางการคลัง

อย่างไรก็ตาม กลุ่ม Princlings ไม่มีฐานมวลชน มีหน้าซ้ำยังเป็นทีเกลียดชังของประชาชนชาวจีนจำนวนมาก เนื่องจากเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชนที่ใช้อำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การล้มหายตายจากและการสูญอำนาจของผู้นำพรรคคนแล้วคนเล่ามีผลกระทบต่อคนกลุ่มนี้เป็นอันมาก เพราะทำให้ชาดรัมโพธิ์ร่วมไท่ การปราบปรามการจู่โจมบั้งหวงอย่างจริงจังในช่วง 3-4 ปีหลังมีผลในการทอนอำนาจของกลุ่ม Princlings อสังกรรมของตั้งเสี่ยวผิงมีผลกระทบต่อธุรกิจของบรรดาลูกหลานอย่างแน่นอน เพียงแต่เร็วหรือช้าเท่านั้น แม้กลุ่มอนุรักษนิยมจะขาดพลังในการเบี่ยงเบนแนวทางตั้งเสี่ยวผิง แต่ระบบทุนนิยมขุนนาง (Bureacratic Capitalisim) จะยังคงเติบโตควบคู่ไปกับระบบสังคมนิยมแบบตลาด (Market Socialisim) ต่อไป

ทิศทางที่ห้า การเดินแนวทางแบบจำลอง ‘เอเชียตะวันออก’ (East Asia Model) อันได้แก่ แนวทางอำนาจนิยมสมัยใหม่ (Neo-authoritarianism) ดังที่เป็นอยู่ในสิงคโปร์ เกาหลีใต้ และไต้หวัน แนวทางนี้ต้องการรัฐที่เข้มแข็ง แต่ใช้อำนาจอย่างนุ่มนวล ด้วยการแทรกแซงอย่างพอเหมาะพอเจาะให้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดรอดหน้า โดยเน้นการกระจายอำนาจการตัดสินใจ ส่งเสริมบทบาทของปัจเจกบุคคลและองค์กรที่มีใช้พรรค รวมถึงลดจนการรับฟังและปรึกษาประชาชน แนวทางนี้คล้ายคลึงกับแนวทางปัจจุบันที่เน้นเสรีภาพทางเศรษฐกิจและยึดกลไกราคาในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ แต่ต่างกันที่ต้องการให้ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายมากขึ้น คำทำนายในทิศทางนี้มีความเป็นไปได้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่ผู้นำที่เป็นแกนกลางอ่อนล้าทางการเมือง

ทิศทางที่หก การเดินแนวทางประชาธิปไตย อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก Rule by Core ไปเป็น Rule by Law การเปลี่ยนแปลงในทิศทางนี้อาจเกิดจากเบื้องบน โดยผู้นำพรรคยินยอมให้ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น หรืออาจเกิดจากเบื้องล่างโดยการสร้างกระแสประชาธิปไตยของขบวนการประชาชน ทั้งนี้อาจมีผู้นำพรรคบางคนหรือบางกลุ่มร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม คำทำนายเกี่ยวกับกระแสประชาธิปไตยดังกล่าวข้างต้นนี้มีความเป็นไปได้ไม่มาก ตราบเท่าที่แนวความคิดของตั้งเสี่ยวผิงยังทรงอิทธิพลในหมู่ชนชั้นปกครอง ตั้งเสี่ยวผิงยอมให้ประชาชนมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ยอมให้มีเสรีภาพทางการเมือง เพราะเกรงว่า การปล่อยให้ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองจะมีผลในการบั่นทอนอำนาจของพรรค และนำมาซึ่งความวระส่ำระสายจนมิอาจควบคุมได้ ตั้งเสี่ยวผิงมักจะกล่าวถึง ‘ฝันร้ายในโปแลนด์’ เมื่อรัฐบาลโปแลนด์ปล่อยให้ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมือง จนกลุ่ม Solidarity เข้มแข็งถึงขั้นมิอาจควบคุมได้ การล่มสลายของอาณาจักรโซเวียตในเวลาต่อมายังตอกย้ำ

ความเชื่อดังกล่าวนี้อาศัยการอ้างถึงหลักฐานที่คลุมเครือเกี่ยวกับความเชื่อที่คล้ายกัน การอ้างถึงหลักฐานที่คลุมเครือเกี่ยวกับความเชื่อที่คล้ายกัน การอ้างถึงหลักฐานที่คลุมเครือเกี่ยวกับความเชื่อที่คล้ายกัน

ทิศทางที่เจ็ด การรื้อฟื้นแนวทางลัทธิเหมายุคใหม่ (Neo-Maoism) นั่นก็คือ การละทิ้งกลไกราคาและระบบตลาด โดยหันไปเน้นการวางแผนจากส่วนกลาง การรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง และการรื้อฟื้นระบบการผลิตรวมกัน (Recollectivization) แม้ผู้นำพรรครุ่นแรกและรุ่นที่สองบางคนจะหลงใหลแนวทางนี้ แต่คนกลุ่มนี้ก็แก่เกินแกงและล้มหายตายจากไปเรื่อยๆ พลังที่สนับสนุนแนวทางลัทธิเหมาในสังคมจีนจึงอ่อนล้า ในประการสำคัญประชาชนชาวจีนจำนวนมากได้เสปผลจากการจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงเวลากว่าทศวรรษที่ผ่านมา การหวนกลับไปเดินแนวลัทธิเหมาจึงยากที่จะเป็นไปได้

นี่เป็นคำทำนายเกี่ยวกับอนาคตของสาธารณรัฐประชาชนจีนหลังยุคเติ้งเสี่ยวผิง 7 ทิศทาง แต่ละทิศทางมีข้อเท็จจริงอันเป็นฐานของการทำนาย ขึ้นอยู่กับผู้ทำนายจะเลือกใช้ข้อเท็จจริงชุดใด ทิศทางในอนาคตที่เป็นจริงอาจมิได้เป็นไปตามทิศทางหนึ่งทิศทางใดใน 7 ทิศทางนี้ แต่อาจเกิดจากการผสมผสานของทิศทางทั้งเจ็ด

หมายเหตุ ข้อมูลที่ใช้ในการเขียนบทความนี้มาจากบทความต่างๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสาร *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 5 (September-October 1995), *Foreign Policy*, No. 99 (Summer 1995), *The China Quarterly*, No. 145 (March 1996) และ *Journal of International Affairs*, Vol. 49, No. 2 (Winter 1996)